

75. Yaş Dolayısıyla
**YEL KAYADAN
NE APARIR?**
Türk Halk Kültürü Araştırmaları

Nail TAN

ANKARA 2016

Kültür Ajans Yayınları No: 298

+

ISBN

978-605-325-083-8

© Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. 2011

Kültür Bakanlığı Sertifika Nu: 17634

+

Kapak Tasarımı

Erhan İVGİN

+

Baskı

Atalay Matbaası

+

Baskı Tarihi

28 Mart 2016

+

İsteme Adresi

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 66/7 Kızılay/ANKARA

Tel: 0.312.425 93 53

Bu kitabın tüm telif ve yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince yazarına aittir. Yazarın yazılı izni olmadan makalelerin bir bölümü veya tamamı ticarî amaçla çoğaltılamaz. Ancak, sanatsal ve bilimsel etkinliklerde yazar ve eser adı verilerek alıntı yapılabilir.

Alevî ve Bektaşîlerin “Yedi Ulu Ozan”ının Yeni Nesillere Bıraktıkları Kültürel Miras

Giriş

Eski şair ve yazarlarımızın hayat hikâyelerini, eserlerini, sanatçı kişiliklerini niçin öğreniriz? İlk ve orta dereceli okullarda, üniversitelerde öğrencilere niçin okuturuz? Şüphesiz, öncelikle edebiyat tarihi açısından bu bilgi birikimine ihtiyacımız var. Diğer yandan, her milletin evladı; edebiyat tarihinin bu seçkin şahsiyetlerini tanımak, yeri geldiğinde onlarla övünmek, hatta kendilerini aşıp daha iyi bir şair, yazar olmak isteyebilir. Bu husus, işin genel, klasik yönü. Asıl önemli husus, söz konusu şair ve yazarların kullandıkları dil, düşünce yapıları ve yeni nesillere bıraktıkları kültürel mirastır. Bir genç, bir okur eski şair ve yazarlarda bugünkü hayatını etkileyecek bir duygu, düşünce, bir sanat ışığı bulamazsa kitaplarını sadece not için okur, bir süre sonra da öğrendiklerini unuttur gider.

Bazı şair ve yazarlar, eserleriyle sadece yaşadıkları yüzyılın insanları üzerinde tesirli olmuş, sonraki yüzyılda edebiyat sahnesinden silinmişlerdir. Söz gelimi; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* adlı eserde (İpekten vd, 1988), adı ve hayatı hakkında tek satır bilgi verilen, eserlerinden bahsedilmeyen yüzlerce şair bulunmaktadır.

Büyük şair yazarlar, sadece yaşadığı dönemi değil, kendisinden sonraki dönemi de etkileyen, yeni nesillere hitap eden, hayatlarında örnek alınacak davranışlar sergileyen edebî şahsiyetlerdir. Bu hususa en iyi örneklerden biri, Alevî ve Bektaşîlerce “Yedi Ulu Ozan” kabul edilerek, kendilerine büyük saygı gösterilen, cem âyinlerinde, muhabbetlerde eserleri daima terennüm edilen Türkiye, Azerbaycan, Irak, İran ve Suriye sahası Türkmenlerinin yedi ünlü şairidir: Seyyid Nesîmî, Hatâyî, Fuzûlî, Pîr Sultan Abdal, Kul Himmet, Yeminî ve Vîrânî. Bu yedi şair, hiçbir zaman edebiyat tarihi kitaplarının tozlu sayfalarında, kütüphanelerdeki yazma eser ve cönk varaklarında kalmamış, daima halk arasında dilde, telde yaşamış, yeni nesillerin de ilgisine mazhar olmuşlardır. Acaba niçin?

“Yedi Ulu Ozan” kavramı

Türkiye Alevî ve Bektaşîlerinin büyük saygı duydukları “Yedi Ulu Ozan” kavramıyla tespit edebildiğimiz kadarıyla ilk önce Abdalbâki Gölpınarlı-Pertev Naili

Boratav ikilisinin 1943'te yayımladıkları *Pir Sultan Abdal* kitabında karşılaşmakta-
yız (Gölpınarlı-Boratav, 1943: 17-18). O tarihte DTCTF'de görevli, öğretim üyesi iki
edebiyat tarihçisinin yedi ulu ozanla ilgili görüşleri, değerlendirmeleri şöyledir
(Gölpınarlı-Boratav, 1943: 17-18):

"Alevî/Kızılbaşlar, yedi büyük şair tanınlar: Nesîmî, Fuzûlî, Hatâyî, Pir Sultan, Kul Himmet, Yeminî, Vîrânî.. Bu yedi şairden Hatâyî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yeminî ve Vîrânî tam Bâtîndirler. İran'da Şîf-Caferî mezhebinin mürevveci (mümtaz şahsiyeti) olan İsmail Safevî, Aliyu'llahî zümresi arasında Ali Oğlu ve Pir'dir. Pir Sultan ve Kul Himmet ise nefesleri asırlarca Bektaşî, Kızılbaşlar tarafından söylenegelmiş iki kudretli Bâtîni halk şairidir. Faziletname sahibi ve Otman Baba tarikatına mensup Yeminî ile tam bir Aliyu'llahî ve Hurufî olan Vîrânî'nin Bâtînîliğinden de şüphe yoktur.. Vîrânî'nin koskoca Divân'ı baştan başa aruzdur. Yalnız, tekkelerde hece ile bir iki nefesi söylenirdi. Eğer, bu nefesler hakikaten Vîrânî'nin ise arada bir heceyi de kullanmış demektir."

"Yedi Ulu Ozan" içinde Fuzûlî'yi kendilerinden saymayıp yerine Teslim Abdal'ı alan Alevî çevreleri de vardır. Hatta, yedi sayısını üçe indiren Alevî muhibleri de görülmüştür. Kalender Abdal, Çorumlu Kul Mustafa gibi (Aslanoğlu, 1997: 21):

Üç âşıktır cümle âşık atası
Hatâyî, Kul Himmet, Pir Sultan geldi.

Kalender Abdal

Hatâyî, Kul Himmet, Nesîm üçüne
Üçü birdir, bir nişanda bellenir.

Çorumlu Kul Mustafa

"Yedi Ulu Ozan"dan üçü; Seyyid Nesîmî, Fuzûlî ve Hatâyî Türkiye kadar Azerbaycan'ın da büyük şairleridir, hatta önce Azerbaycan'ın sonra Türkiye'nin şairleridir.

Kendilerine Sünnî çevrelerce "terazi tutmaz" denilerek; "terazi eksik tartar, kul hakkı yiyebilirim" düşüncesiyle sadece meyve ve sebzeleri taneyle satacak kadar ahlakî yönlerine önem veren Alevîlerin bu tutumlarında "Yedi Ulu Ozan"ın yol göstericiliğinin büyük payı olduğuna inanılır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, bugüne kadar "Yedi Ulu Ozan"ı topluca tanıtan üç kitap yayımlanmıştır (Ulusoy 1989; Kılıç 2008 ve Zaman, 2009).

"Yedi Ulu Ozan"ın Ortak Yönleri

a) Osmanlı coğrafyasında Bektaşîlik ve Alevîliğin, komşu coğrafyalarda ise Şîfîliğin yayıldığı, buna paralel olarak haklarında dinî, siyasî, sosyal baskıların arttığı öldürülmeleri için fetvaların verildiği yaklaşık üç yüzyıllık bir dönemde (1350-1650) yaşamışlardır.

b) Eserlerinde İslamiyetin zahirî, ibadetlere dayalı şekilci yönünü değil, Bâtınî yani ruhî, ahlakî yönünü halka anlatmışlardır.

c) Korkutan, cezalandıran değil; sevdiren, bağışlayan, insana daha yakın bir Allah sevgisini dile getirmişlerdir. Toplumcu, paylaşımcı, barışçı bir dünya görüşüne sahiptirler.

ç) Alevî, Bektaşî, Şîî inançlarına bağlı kalıp eserlerinde bu inançların temel görüşlerini halka anlatmış, Bâtınî değerleri Vahdet-i Vücut felsefesiyle birleştirmiş, Hurûflüğün bazı unsurlarını özümsemiş ve inançları uğruna öldürmeyi değil ölmeyi göze alıp baskılara direnmeyi hem özel hayatlarında göstermiş hem de eserlerinde işlemişlerdir.

d) Allah-Hz. Muhammed-Hz. Ali, Ehl-i Beyt, 12 İmam sevgisini, Kerbelâ Faciası'nı, Hz. Muhammed'in torunlarına Emevîlerce yapılan zulmü, Yezid'e laneti eserlerinde etkileyici bir dille halka yaymışlardır.

e) İçlerinde Farsça, Arapça eser verenler bulunmakla birlikte esas olarak Türkçeye önem vermişler, dönemin halkının anlayacağı sadelikte bir Türkçe kullanmaya çalışmışlardır.

f) Hemen hemen tamamı, iyi bir eğitim almış, hece ölçüsü yanında aruz ölçüsüyle de başarılı şiirler yazmışlardır.

g) Kendisinden sonra gelen şairleri etkilemiş, çoğunun adları etrafında şiir geleneği/dairesi/halkası meydana gelmiştir (Hatâyî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet gibi).

h) Cem âyinlerinde, muhabbetlerde nefes, deme, deyiş ve nasihatları dedeler, zakîrler ve halk şairlerince yaygın şekilde çalınıp söylenmiştir, söylenmektedir.

ı) Allah'ın yarattığı insana kendi özellik ve değerlerinin bir bölümünü verdiğini, bu sebeple insanın kutsal ve yüce bir varlık olduğunu, insanı sevip saymanın Allah'ı sevip saymak sayılacağını, insanı öldürmenin Allah'ı öldürmek gibi değerlendirileceğini eserlerinde sıkça savunmuşlardır.

i) Hoşgörü sahibi olmak, nefisini terbiye etmek, ölmeden önce ölmek, dört kapı kırk makamdan geçip kâmil insan hedefine ulaşmak temel amaçlarındandır.

j) Dünya nimetlerinden yararlanma, hayata bağlılık, tabiat ve hayvan sevgisi eserlerinde yaygın işlediği konulardandır.

“Yedi Ulu Ozan”ın yeni nesillere bıraktıkları kültürel miras

A) Ortak kültürel miras unsurları:

* Türkçe sevgisi, halkın anlayacağı sade bir dil kullanma bilinci.

* Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ehl-i Beyt, 12 İmam sevgisi.

* İnsanı, Yaradan'dan ötürü evrenin en değerli, şerefli kutsal varlığı kabul edip onu sevip saymanın Allah'ı sevip saymak olduğu, tüm insanlara hoşgörüsüyle bakmak gerektiği düşüncesi.

- * Barışçı, paylaşımcı, çevreci bir dünya görüşü.
- * İnançına sahip çıkma, inancı uğruna mücadele etme, öldürmeyi değil ölmeyi göze alma bilinci.
- * Cem âyinlerini müzik ve şiir olarak zenginleştirme.
- * Halk müziğimize binlerce nefes, deme, deyiş.
- * Halk edebiyatımıza binlerce şiir, gazel, kaside, mesnevî ile atasözü deyim gibi kullanılan şiir parçaları.
- * Çağdaş hikâye, roman, şiir, tiyatro, opera, bale, resim, heykel sanatlarını etkileyip yüzlerce eser yaratılmasını sağlama.

B) Kişisel özelliklerini yansıtan kültürel miras unsurları:

1. *Seyyid İmadeddîn Nesîmî (1369-1417)*

Öncelikle edebiyatımıza Türkçe, Arapça ve Farsça üç *Dîvân* dolusu şiir ve *Mukaddimetü'l-hakayk* adlı Hurûflîği anlatan bir eser bıraktı.

Tebrizli olduğundan Azerbaycan Türkçesini büyük bir ustalıkla kullandı. Bu Türkçeyle yazılmış *Dîvân*'ı Türk Dil Kurumunca 2002 ve 2014 yıllarında iki defa basıldı (bs. haz. Prof. Dr. Hüseyin Ayan).

Fuzûlî ve Hatâyî'yi etkileyip ünlü bir şair olmalarının yolunu açtı.

Vahdet-i Vücut felsefesini Hurûflîlikle kaynaştırmayı başardı. İnançını anlamayanlarca, "Enel-Hakk" dediği için derisi yüzülerek öldürülmeyi göze aldı. Yalvarmadı, ağlamadı. "*Derisi yüzülmek/Nesîmî gibi derisi yüzülmek*" deyimini dilimize, tasavvuf edebiyatımıza kazandırdı.

"Kendini bilme/tanıma" Bektaşîlik ve Alevîliğin esaslarından. Nesîmî, "Kendini tanırsan, Allah'ı tanırsın." diyordu.

Her neye bakar isen anda sen Allah'ı gör
Kancaru kim azm kılsan, Semme Vechullah'ı gör.

Hak Teâlâ âdem oğlu özüdür
Otuz iki, Hakk kelamı sözüdür.

Özünü kim ki bildi, buldu Hakk'ı
Özünü bilmeyenler oldu şâki

Mende sığar iki cihan, men bu cihana sığmazam
Cevher-i lâmekân benim, kevn ü mekâna sığmazam.

berceste beyitleri onun şairlik gücünü ve düşünce dünyasını anlatmaya yeter...

2. Şah İsmail/Hatâyî (1487-1524)

Aruzla Farsça, hece ölçüsüyle Türkçe şiirler söyledi, yazdı. Yeni nesillere eski Anadolu Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Farsça birer Divân, yüzlerce şiir ve üç Mesnevî bıraktı. Mesnevîlerinden *Nasihatname* ve *Dehname* büyük ün sağladı.

Adı etrafında bir şiir geleneği, halkası oluştu. Hatâyî mahlasını saygı ifadesi olarak kullanan birçok şair görüldü. Alevî meclislerinde bir şiirin şairi; “*Bu şiirin Hatâyî’si kimin?*” diye sorulur hâle geldi. Yine bu meclislerde Hatâyî mahlaslı bir şiir okunduğunda kadınların ayağa kalkması, erkeklerin diz çökmesi gelenek oldu (Gölpınarlı, 1962: 18).

Cem âyinlerinde, muhabbetlerde en çok deyiş Hatâyî’den söylenmektedir. Halk müziğimize en çok deyişi Hatâyî ve Pir Sultan Abdal armağan etti denilebilir.

Hakkında birçok roman (Reha Çamuroğlu’nun *İsmaili* gibi) yazıldı, film çevrildi.

Hiçbir hükümdar, halkı tarafından onun kadar sevilmedi. Bugünkü İran devletinin temellerini atan hükümdarlardan biri olarak bilindi. Erdebil Tekkesi’nin sembolü olarak daima saygı gördü.

Sen Hakk’ı yukarda arama sakın
Uyduysan kalbine, Hakk sana yakın
Âdeme hor bakma, kendini sakın
Cümlesin âdemde buldum erenler.

Hatâyî eydür ya Ganî
Veren Mevla alır canı
Evvel kendi kendin tanı
Sonra ele nazar eyle.

Ölmeden evvel ölmüşüz
Vâsıl-ı can olan, can olur.

Şeriat, tarikat, marifet haktır
Hakikat odu var andan içeru.

Dört kapıyı, kırk makamı
Bilen gelsin, işte meydan.

Nesîmî gibi derisini
Yüzen gelsin, işte meydan.

dörtlük ve beyitleri onun inanç dünyasından birkaç damladır.

3. Fuzûlî (1480?-1556)

Azerbaycan sahası dâhil Türk edebiyatına üç dilde (Türkçe, Arapça, Farsça) üç *Dîvân*, Türkçe üç mesnevî (*Leyla vü Mecnûn*, *Beng ü Bâde*, *Sohbetü'l Esmâr*), Farsça iki mesnevî (*Sakîname/Heft Cam*, *Hüsn ü Aşk/Sıhhat u Maraz*) gibi çok önemli eserlerle birlikte 16 kadar manzum, mensur eser kazandı. *Hadîkatü's-sü'edâ* adlı mensur Türkçe eserinde Kerbelâ Faciası'nı beyinlere, yüreklere kazandı.

Aruz vezniyle Türkçe, Farsça ve Arapça kadar güzel şiir yazılabileceğini ispatladı.

Azerbaycan mugam ve mahnılarına ilham verdi, zenginlik kattı. Opera, bale, tiyatro, resim, heykel sanatlarının gelişmesine eserleriyle, hayat hikâyesiyle katkıda bulundu.

Osmanlı Sarayı nişancısına yazdığı *Şikâyetname* adıyla edebiyat tarihimize geçmiş mektubunda; "Selam verdim, rüşvet değildir deyu almadılar" mısrası zamanla deyim hâline geldi.

Aşk imiş her ne var âlemde
İlm, bir kıl ü kâl imiş ancak.

Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık istidadı var
Âşık-ı sadık menem, Mecnûn'un ancak adı var.

gibi yüzlerce berceste beyiti, bugün de dilden dile dolaşmakta, ilahi ve dünyevî aşkın değerini, önemini anlatırken örnek gösterilmektedir.

4. Pir Sultan Abdal (16. Yüzyıl)

Yeni nesillere Pir Sultan Abdal şiir geleneğini/dairesini ve Pir Sultan türkü, deyiş hazinesini bıraktı. Türkçeyi, bir halk şairinin nasıl kullanması gerektiğini anlattı. Alevîlerin gizli açık yok edildiği bir yüzyılda haksızlığa isyanın, dara çekilmeyi göze almanın ne demek olduğunu gösterdi. Şiirine ezgiyle can verdi. Silah kadar güçlü hâle getirdi şiirini. Cem âyinlerinde, muhabbetlerde deyişleri Hatâyî'nin yanı sıra en çok söylenen, çalınan şair oldu.

"Gelin canlar bir olalım/Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan" mısraları bir atasözü gibi dilimize yerleşti. Hz. Ali'ye, Şah İsmail'e gidip hak, adalet aramak anlamında dilimize "Şaha gitmek" deyimini armağan etti. Mecazi anlamda şah; hak, adalet, iyilik ve güzelliği de ifade eder (Kılıç, 2008: 58). "Şah diyenin dilini kesmek" deyimini de tahminimize göre onun yaşadığı yüzyıldan kalmadır.

"Haramı benim köpeklerim bile yemez." sözü güzel ahlakının yeni nesillere armağanlarının belki de en önemlisidir.

5. Kul Himmet (16-17. Yüzyıl)

Tokat Alevîlerinin en önemli temsilcisi oldu. Arkasında cem âyinlerinde, muhabbetlerde okunan, söylenen 150'ye yakın şiir bıraktı. Mânilerden oluşan, her değme halk şairinin söyleyemeyeceği, yazamayacağı *Yüzname* türü şiire örnek

verdi. Birçok cönkte şiirleri yer aldı. Onun da adı etrafında bir şiir halkası, dairesi meydana geldi. Nefes, deyiş olarak sazın tellerinde daima canlı kalıp günümüze ulaştı.

Gördüğün ört, görmediğin söyleme

Kahpe felek sana n'ettim, n'eyledim

Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Sabreyle gönül sabreyle

Karışmaz hayvana, insan olanlar

İnsanın insanadır itibarı

berceste mısra ve beyitleri, bir atasözü gibi dilimize, yüreğimize yerleşmiştir.

6. Yeminî (15-16. Yüzyıl)

Ardında yeni nesillere armağan *Faziletname* adlı Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin menkıbevî hayatını, özelliklerini anlatan önemli bir eser bıraktı. 1519 yılında tamamladığı 7409 beyitten oluşan *Faziletname* adlı bu mesnevî, Şeyh Rükneddin'in Farsça mensur eserinin aruz vezniyle Türkçeye çevrilmiş şeklidir. Eski Anadolu Türkçesinin izlerini taşımaktadır.

Faziletname'de 19 fazilet anlatılır. Peygamber Efendimiz ile Hz. Ali'nin üstün vasıflarını, faziletlerini anlatan, portrelerini çizen, alanında yazılmış en önemli eserlerden biridir. Derviş Muhammed Yeminî, bu eseriyle Alevî ve Bektaşîlerin sevgi ve saygısını kazanmış, adı ve eseri ölümsüzleşmiştir.

Faziletname'nin yeni harflere aktarılmış şekli ve incelemesi Türk Dil Kurumunca 2002 yılında yayımlanmıştır (Yeminî, 2002).

7. Vîrânî (16-17. Yüzyıl)

Aruz vezniyle tasavvufî şiirler yazdı. Dinî Tasavvufî Halk Edebiyatımıza bir *Divân* özelliğinde üç yüz civarında şiir armağan ederek Hakk'a yürüdü. Bir risalesi ile Alevî Bektaşî tekkelerinde, dergâhlarında okunan hece ölçüsüyle yazılmış bazı nefesleri de vardır.

Alevî Bektaşî şiirine güç kattı. Bugünün Türkçesine göre Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü ağdalı bir dil kullandığı görüldüyse de duygu ve düşünceleri yine de anlaşılabilir durumdadır.

Ledün ilmi derler şehrin adına
Doyamadım lezzetine, tadına
Metamı koydum aşkın bâdına
Ben dellalım, pazarbaşım Ali'dir.

gibi Ehl-i Beyt ve Hz. Ali sevgisiyle dolu, yalın Türkçeyle yazılmış, söylenmiş nefesleri cem âyinlerinde daima dile, tele getirilir.

Sonuç

Alevî ve Bektaşîlerin inanç sistemini, dünya görüşünü, değerlerini en etkili bir biçimde sanat yoluyla dile getirebildikleri için adları daima saygı ve sevgiyle anılan, eserleri cem âyinlerinin vaz geçilmez bir unsuru hâline gelen 7 Ulu Ozan, Türkiye kadar Türk dünyasının da büyük şairleri, ulu çınarlarıdır. Can Azerbaycan'ın başkenti görkemli Bakü'de düzenlenen bu sempozyum vesilesiyle 7 Ulu Ozan saygıyla anıyor, aynı milletin evladı olmaktan büyük onur, gurur duyuyoruz.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Aslanoğlu, İbrahim (1997), *Kul Himmet*, İstanbul, 212 s., Ekin Ajans Yayıncılık.
- Ayan, Hüseyin (2002), *Nesîmî/Hayatı, Edebî Kişiliği ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, Ankara, 2 Cilt, 948 s., TDK Yayınları: 567.
- Birdoğan, Nejat (1991), *Alevîlerin Büyük Hükümdarı Şah İsmail Hatâî*, İstanbul, 496 s., Can Yayınları.
- Derviş Muhammed Yeminî (2002), *Faziletname I-II*, haz. Yusuf Tepeli, Ankara, 613+683 s., TDK Yayınları: 808.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1956), *17. Asırdanberi Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul, 356 s.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki (1991), *Alevî Bektaşî Edebiyatı*, İstanbul, 347 s., Der Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1962), *Kaygusuz Abdal, Hatâyî, Kul Himmet*, İstanbul, 160 s., Varlık Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbâki-Boratav, P. Nailî (1943), *Pîr Sultan Abdal*, Ankara, 198 s., DTCF Yayınları.
- İpekten, Halûk vd. (1988), *Tezkîrelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, 580 s., KTB Yayınları: 942.
- Kılıç, Filiz (2008), *Alevîlik ve Bektaşîlikte 7 Ulu Ozan*, Ankara, 100 s., Gazi Ü HAMER Yayınları.
- Öz, Gülağ (2006), *I. Uluslararası Seyyid Nesîmî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 368 s.
- Özmen, İsmail (1998), *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Ankara, 5 Cilt, 582+748+830+830+930 s., Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tan, Nail (2010), "Fuzûlî'de Türkçe Sevgisi ve Anadiline Verdiği Önem", *Fuzûlî Sempozyumu-Bildiriler*, bs. haz. Gülağ Öz, Ankara, s. 294-299, Yol Yayınları.
- Ulusoy, A. Celalettin (1989?), *Yedi Ulular*, Ankara, 246 s.
- Zaman, Süleyman (2009), *Yedi Ulu Ozan*, İstanbul, 397 s., Can Yayınları.

[Bakü'de 7-8 Mayıs 2015 tarihleri arasında düzenlenen 7 Ulu Ozan Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur. *Kültür Evreni*, S 24, Bahar 2015, s. 18-26]